

Esitys tarkastusmaksun korottamisesta liikenne- ja viestintäministeriölle

255/02.02.00.00/2022 [Toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2023-2025]

Hallitus 04.10.2022 § 95

Esittelijä Toimitusjohtaja Mika Nykänen
Valmistelijat Johtaja Ilmari Mäkinen, p. 050 364 8772 ja
yksikön päällikkö Janne Solala

Joukkoliikenteen tarkastusmaksu on ollut HSL-alueella 80 euron suuruinen vuodesta 2007 lähtien. Tänä aikana yleinen kustannus- ja palkkataso on noussut merkittävästi, mikä on heikentänyt tarkastusmaksun ennaltaehkäisevää vaikutusta. Muissa pohjoismaissa joukkoliikenteen tarkastusmaksu on ollut jo pitkään yli 100 euroa: Tukholmassa tarkastusmaksu on noin 130 euroa, Oslolla noin 102-124 euroa ja Kööpenhaminassa noin 101 euroa.

Liputta matkustamisesta useiden kymmenien miljoonien menetykset

Liputtomuuden vuoksi HSL:lle aiheutuu vuosittain noin 15-25 miljoonan euron lipputulomenetykset. Joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottaminen 110 euroon kannustaisi nykyistä tarkastusmaksua enemmän matkustajia ostamaan matkalipun aina joukkoliikenteellä matkustaessaan, mikä lisäisi HSL:n lipputulokertymää ja vähentäisi HSL:n matkalippujen hintojen korotuspaineita. Tarkoituksena joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottamisessa on myös mahdollistaa lippujen hinnoittelu siten, että joukkoliikenteen käyttö lisääntyy ja on yhä useamman saavutettavissa niin taloudellisesti kuin maantieteellisesti. Keskeistä matkalippujen tarkastustoiminnassa on ennaltaehkäisevä ja lipun ostoon kannustava vaikutus, jota voidaan merkittävästi tukea tarkastusmaksun korottamisella.

Tarkastusmaksun suuruudella on vaikutus lipun ostoon

HSL tilasi Norstatilta syyskuussa 2022 paneelitutkimuksen, jossa selvitettiin tarkastusmaksun korotuksen 80 eurosta 110 euroon vaikutuksia lipunostokäyttäytymiseen. Korotuksen vaikutuksia kysyttiin vain niiltä vastaajilta, joilla ei ole aina matkalippua matkustaessaan. Tutkimuksen mukaan, jos matkalippua ei aina ole, yli 37 % matkustajista ostaisi matkalipun todennäköisemmin, jos tarkastusmaksua korotettaisiin 80 eurosta 110 euroon. Ikäryhmittäin vastaukset jakautuvat seuraavasti: 15-25 -vuotiailla vaikutus oli 42 %, 26-50 -vuotiailla 30 % ja ikäryhmässä yli 50-vuotiaat vaikutus oli 40 %. Lisäksi 16 % näistä vastaajista vähentäisi ylipäänsä liputta matkustamista.

Tarkastusmaksun nostamisen vaikutuksia ihmisten käyttäytymiseen voidaan arvioida kokemuksilla rikesakkojen korotuksen vaikutuksista. Vuonna 2015 rikesakkojen suuruudet pääasiassa kaksinkertaistettiin. Uudistuksen vaikutuksia tutkittaessa havaittiin muun muassa, että rikesakkojen korotus on vähentänyt ylinopeuksia selvästi (VN:n selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 20/2017, Aaltonen & Virtanen).

Tarkastusmaksun maksaminen mahdollista erissä ja maksuaika pitenee

Tarkastusmaksun maksuaika nousee 1.10.2022 alkaen seitsemästä vuorokaudesta 30 vuorokauteen. Tarkastusmaksuun on myös mahdollista hakea maksuaikaa korotta ja kuluitta. Näin ollen on epätodennäköistä, että tarkastusmaksun korottaminen aiheuttaisi liputtomille matkustajille kohtuuttomia taloudellisia vaikeuksia tai lisäisi merkittävästi ulosottovelallisten määrää.

Tarkastusmaksun korottamisen 110 euroon voidaan arvioida vähentävän liputta matkustamista ja pienentävän merkittävästi liputtomuudesta johtuvaa lipputulojen menetystä. Lisätessään lipputuloja se pienentää lippujen hinnan nostopainetta ja omalta osaltaan tukee edullisia lipunhintoja kaikille matkustajille ja hyvän palvelutason säilyttämistä. Tämä puolestaan kannustaa ja mahdollistaa joukkoliikenteen käyttämiseen.

Sääntely

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 5 §:n mukaan tarkastusmaksu on enintään 40 kertaa niin suuri kuin linja-autoliikenteen alin aikuisen kertamaksu kysymyksessä olevan julkisyhteisön alueella. Vuonna 2022 alin aikuisten kertalipun hinta HSL-alueen joukkoliikenteessä on 2,80 euroa. Tarkastusmaksun suuruudesta säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella. Tästä syystä Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän on tehtävä esitys joukkoliikenteen tarkastusmaksun korottamisesta liikenne- ja viestintäministeriölle. HSL on vuosittain esittänyt tarkastusmaksun korottamista ja HSL:n havaintojen mukaan erityisesti korona-aika ja avorahastuksen lisääntyminen joukkoliikenteessä ovat lisänneet liputta matkustamista.

Ehdotus

Hallitus päättää esittää liikenne- ja viestintäministeriölle, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksun suuruudeksi säädetään 110 euroa.

Päätös tarkastetaan kokouksessa.

Käsittely

Käsittelyn aikana jäsen Elina Kauppila teki esittelijän ehdotuksesta poikkeavan ehdotuksen, joka kuului seuraavasti: hallitus päättää, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksu pidetään nykyisessä 80 eurossa. Ehdotus raukesi kannattamattomana.

Käsittelyn aikana jäsen Maria Outinen teki esittelijän ehdotuksesta poikkeavan ehdotuksen, joka kuului seuraavasti: hallitus päättää esittää liikenne- ja viestintäministeriölle, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksun suuruudeksi säädetään 100 euroa. Varapuheenjohtaja Sauri kannatti Outisen ehdotusta. Käsittelyn aikana esittelijä muutti ehdotustaan Outisen kannatetun ehdotuksen mukaiseksi. Hallitus hyväksyi esittelijän muutetun ehdotuksen. Jäsen Kauppila jätti päätökseen eriävän mielipiteen.

Päätös

Hallitus päätti esittää liikenne- ja viestintäministeriölle, että Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymän toimivalta-alueellaan järjestämässä joukkoliikenteessä tarkastusmaksun suuruudeksi säädetään 100 euroa.

Päätös tarkastettiin kokouksessa.

Liite

Elina Kauppilan eriävä mielipide